

MUSTAFA KEMAL - MİLLÎ LİDER

ALİ FUAT CEBESÖY

Emekli Orgeneral, Eskişehir Mebusu

Mustafa Kemal'i Harp Okulu'na girdiğim 1899 yılında tanı-
mıştım. Harp Okulu ve Harp Akademisinin'de 6 yıl beraber okuduktan
sonra tahsilimizi bitirmiş ve ordu saflarına beraberce katılmıştık.

Meşrutiyetin kurtarıldığı 1908 yılına kadar beşinci ve üçüncü
ordularda beraber çalışmış ve meşruti harekete geniş bir surette
iştirak etmiştik.

Meşrutiyetten 1916 yılına kadar talih beni ondan ayırmış ise de;
birbirimizin faaliyet ve icraatından daima haber almıştık. Nihayet
birinci umumi harbin Kafkas cephesinin çok kanlı muharebelerinde
Mustafa Kemal Paşa kolordu kumandanı ve ben fırka kumandanı
olarak yanyana geldik, bir daha ayrılmadık.

Bundan sonra her yıl geçtikçe; faaliyet sahamız genişlemiş,
talih ve kader Millî Mücadelenin başından itibaren bizi aynı gaye
ve maksat uğrunda sımsıkı birleştirmiş ve birbirimizden ayrılmaz
bir vaziyete getirmiştir.

Mustafa Kemal Millî Liderliğe geçmeden önce; onu ondokuz
yıldan beri tanımış bulunuyordum.

İlk defa onu tanıyanlar üzerinde Mustafa Kemal; otoriter, zeki
ve cevval olduğu kadar, ileriye görür ve derin düşünür nazik bir
şahıs tesirini yapar. Muhatabının şahsiyetine uygun olarak müdave-
lei efkâr ettikten sonra, düşüncelerini karşısındakine sürekli ve
kudretli bir telâkati beyan ile kabul ettirmeyi seven ve lüzum gördüğü
zaman sertleşen bir şahsiyet tesirini de ihsas eder. O, zamanla gaye-
leri uğrunda ihtirash ve mücadeleci bir şahsiyet olmuştur.

Memleket ve milletinin yükselmesini ve milletinin medeni mil-
letler seviyesine kadar yükselmiş ve hattâ onu geçmiş, kuvvetli ve
istiklâlîne son derece bağlı bir millet olarak görmeyi istemiş ol-
duğunu her nevi mubahase ve hareketinden anlamak mümkün
olurdu.

Millî mücadele başlamazdan önceki Musafa Kemal'in şahsiyetinin bâriz çizgilerini yukarıda çizmeğe uğraştım.

Amasya'da malûm zevatla yapmış olduğu içtima ve orada alınan kararlardan sonra Mustafa Kemal milletçe "Millî Lider" olarak tanınmağa başlamıştı.

Fakat kurtuluş düşüncesi ve hazırlaması ve hattâ harekete geçmesi bu içtimadan çok evvel olmuştur. Şöyle ki :

Mustafa Kemal, mütarekenin ilk günlerinde Adana'da Yıldırım orduları kumandanı bulunurken Biritanya kumandanlığı bu ordularımızın ellerindeki silâhlarla teslim olmasını ve Halep'e esir olarak nakledilmesini istemiş ve Fransızlar da denizden emrivaki yaparak İskenderun'u işgal etmişlerdi. Bu hâdiseler cereyan ederken aynı günlerde Trakya, Boğazlar ve İstanbul'da da, ecnebi işgalleri emrivakilerle başlamıştı. Kendi muntikasını böyle feci bir akibetten kurtarmak için derhal harekete geçmiş ve maiyet kumandanları ile anlaşarak alınan tedbirler sayesinde ne Yıldırım ordularını silâhtan tecrit ve esir ettirmiş ve ne de İskenderun'u Fransızların işgali altında bırakmıştı.

Almış olduğu bu isabetli tedbirleri maatteessüf diğer muntikalar için hükûmeti merkeziyeye kabul ettiremediğinden memleketin merkez ve garp kısmı işgal altına girmişti.

Şu suretle garbi Anadolu'da Millî Mücadeleye başlangıç olan ve sonraları millî orduların kuruluşuna esas olan Yıldırım ordularını bu suretle esir olmaktan kurtarmıştı, ki bu ordular Anadolu'nun tâ içerlerine kadar girmiş olan kuvvetli düşmanın imhasını mümkün kılmıştı.

Daha sonraları İstanbul hükûmetinin aczi ve ihanet derecesine kadar varmış olan gevşekliğinin milletin başına getirmiş ve getirecek olan felâketleri sezen ve bu felâketten kurtulmak için milletin bir gün gelip idareyi kendi eline almasını ve mukadderatına bizzat hâkim olmasının zaruri olacağını anlamış olan Mustafa Kemal, cephane vesair müdafaa vasıtalarının düşmana kaptırılmamasına gayret etmişti.

Adana'dan İstanbul'a döndükten, Samsun'a geldiği güne kadar (1918 den 19/5/1919 a kadar) 20 nci ve 12 nci kolordularla garbi Anadolu'da kurulmağa başlamış olan millî guruplarla ilgisini ve onlarla olan muhaberesini kesmemiş ve bilâkis bunlara rehber ve

mânevi istinatgâh olmağa çalışmıştı. Nihayet ileride Millî Mücadele ve hareketlere merkez olabileceğini isabetle tahmin etmiş olduğu Ankara'ya, Garbi Anadolu'daki kolorduların en kuvvetlisi bulunan 20 nci kolordunun nakline, düşmanların bir çok müşkülât çıkarmış olmalarına rağmen İstanbul'da bilvasıta çalışmış ve muvaffak da olmuştu.

Mukaddes vatanın her köşesinde kurtuluşu düşünerek bu uğurda kendilerini feda edercesine ortaya atılanlar olmuştu. Fakat bunlardan hiç biri, onun kadar kurtuluş plânının esaslarını, o günlerin ahval ve şartlarına en uygun olarak düşünememişti.

Millî Lider, Amasya içtimaından başlayarak Erzurum ve Sivas kongreleri ile Ankara'da birinci Türkiye Büyük Millet Meclisinde kurtuluşun siyasi plânını ve millî misakı tekâmül ettirdikten sonra müttefikan tesbit edilen umdeleri millete kabul ettirmiş ve nihayet millet bu umdeler etrafında bütün azim ve imanı ile ittifak ederek sonuna kadar müstevlilere karşı mücadele etmiş ve istiklâlini kazanmıştı.

Şüphesiz ilk günlerden itibaren Lider, Anadolu'nun garp ve şarkına hâkim olmuş olan iki arkadaşının¹ yardımını bulmuştu. Bundan başka beraberinde bulunmuş olan siyasi, askerî ve mütefekkir arkadaşlarının da yardımlarını görmüştü².

Ve aynı zamanda düşmanın zalim işgalleri karşısında silâha sarılan kahraman İzmir ve Adanalıları millî dâvaya atılmış olarak buldu.

Hulâsa edilecek olursa; Mustafa Kemal, kurtuluşun ilk gününden itibaren milletin başında ve önünde Lider olarak yürümeğe herkesden önce nasıl lâyük ve muvaffak olabilmiş ve milletin sonsuz minnet ve şükranlarını kazanabilmiş ise; bunların mühim bir kısmında kendisile sonuna kadar ayrılmaksızın aynı gayeye yürüyebilmiş olan arkadaşlarının feragatkâr şahsiyetleri ile ve sarsılmaz iman-

¹ Garpteki, işe beraberce başlamış olduğu kumandan arkadaş 20 nci kolordu kumandanı Ali Fuat Paşa ve Şarktaki kumandan arkadaş ise 15 nci kolordu kumandanı Kâzım Karabekir Paşa idi.

² Hüseyin Rauf Bey: Eski İcra Vekilleri Reisi olan Hüseyin Rauf Orbay.
Miralay Refet Bey : General Refet Bele.
Bekir Sami Bey : Eski Hariciye Vekili.
Hakkı Behiç Bey : Eski Maliye Vekili ve sair arkadaşları.

larile millî dâvaya sarılmış ve çalışmış olmalarına da borçludur. Bundan sonra Lider Mustafa Kemal'in talih ve kaderi ve hattâ şahsî milletin malı olmuştu.

Kurtuluşun çok heyecanlı olan ilk safhasında hamiyetli bazı kumandan ve mütefekkirlerimiz kurtuluşu başka, başka cephe ve şekillerle mütalâa etmiş ve hattâ harekete geçmek istemişlerse de; hiçbirinin görüş ve teşebbüsü Lider'in görüş ve teşebbüsleri kadar millete mal olamamıştı.

Sivas kongresinde millî birliğe ve bunun tabii neticesi olan millî bir hükûmetin kuruluşuna doğru mesafe alınırken, bazı mütefekkirlerimiz ve kumandanlarımız, bu tarzı hareketin İstanbul hükûmetinden bu milletin bağlı bulunduğu bazı mukaddesatından vaktinden evvel, bir ayrılış gibi telâkki etmiş ve bu yüzden çıkacak olan tefrikaların ve kardeş kavgalarının yeni doğacak olan millî hükûmetin cılız ve zayıf doğmasına sebep olacağını iddia etmiş ve bu sebepten hiçbir şey yapmamak neticesine kadar varmışlardır. Halbuki bu zevat, galiplerin, milletlerin hukuk ve istiklâllerine riayet edecekleri hakkında yapmış oldukları aldatıcı vaat ve sözlere fazla kapılmış olduklarından, zamanı gelmiş olmasına rağmen millî bir hükûmetin kuruluşu için yapılan teşebbüsleri isticâl edilmiş tehlikeli hareketler olarak telâkki etmişlerdi.

Sonraları bu zevat daha fazla ısrar etmiyerek kısaca demişlerdi, ki millî varlığımızı tehdit eden tehlike henüz yaklaşmamıştır. Bu sebeple İstanbul hükûmetinden ayrılmak vakitsizdir. Bununla birlikte çalışmağa daha bir müddet devam edebiliriz. İleride, eğer İstanbul hükûmeti millî varlığımıza kasedecek bir vesikayı imzaya kalkışacak olursa o vakit ondan ayrılarak millî hükûmeti kurarız.

İstanbul hükûmetlerini teşkil eden nazırlardan yalnız ikisi veya üçü tarafsız kalmağa çalışmışlarsa da diğerleri millî hareketin aleyhine olarak düşmanla işbirliği yapmış insanlardır.

Diğer bazı devlet ricali ile mütefekkir zevat ta, millî kuvvet ve kaynaklarımızın çok yıpranmış olduğunu sanarak üzerimize gelmekte olan kuvvetli düşmanlara karşı mukavemet edemeyeceğimize ve ezilip mahvolacağımıza kani olmuşlardı. Bu sebepten vakit kazanıp kuvvetlenebilmek için Birleşik Amerika gibi millî varlığımıza en az dokunacak bir devletin mandasını Osmanlı İmparatorluğu eski hudutlarının bir kısmına kadar teşmil ve kabul ettirmeyi düşünerek derhal harekete geçilmesini tavsiye etmişler ve bu suretle sulha

bir an evvel kavuşabileceğimizi sanmışlardı. Bazı zevat ta bütün milletin varlığına dayanmaksızın yalnız İzmir ve Kilikya cephelerindeki millî kuvvetlere dayanarak bir mukavemet siyaseti hazırlamak gibi eksik bir fikri ortaya atmak istemişlerdi.

Ayaklanmış bazı dar düşünceli insanlar da, umumi bir hareketi ve tekmil memlekete şamil millî bir hükûmetin kurulmasını faydalı bulmadıklarını ve yalnız kendi kuvvet ve teşebbüsleri ile her şeyleri halledebileceklerini sanmışlardı.

Millî mücadelenin ilk günlerine ait fikir ve teşebbüsleri hulâsa edebildiğimi sanıyorum. Bunların tetkikinden de kolaylıkla anlaşılacağı üzere hiçbir vatandaş, Mustafa Kemal kadar tam zamanında inhidam tehlikesinin yakınlığını ve hattâ inhidamın başlamış olduğunu görememiş ve millî azim ve enerjiye güvenerek bir daha önlenmesi mümkün olamayacak muhakkak bir felâket ve inhidamdan millet ve vatanın kurtarılması çarelerini araştırmağa ve bulmağa muvaffak olamamış ve hakikî millî kaynak ve kuvvetlerimizle mütevazın siyasi program ve müdafaa programı hazırlayamamıştı. Hususî meclislerden başlayarak kongre ve Millet meclislerine kadar geceli gündüzlü çalışarak bunları derin zekâsı ve yüksek kabiliyet ve ikna edici hitabeleri ile kabul ettirmeğe muvaffak olmuştu. Bu devamlı mesaisi neticesinde Misakı Millî doğmuştu. Bu misakın azim ve imanla sonuna kadar tatbiki ile kazanılmış olan muvaffakiyetler bir daha göstermiştir ki en doğru ve isabetli olan fikir, karar ve plân o günlerin Millî Lideri'nindir.

O zamanlar, bu Lider yalnız kurtuluş yolunu düşünüp bulmakla kalmamıştı. Kurtuluşu ebedileştirmek için bundan sonra yapacaklarını da hazırlamağı ihmal etmemişti.

İstanbul hükûmeti ile irtibatı kesmekte ve milletin hakikî mânasını kaybetmiş olan mukaddesatından ayrılmasında tereddüt etmiş ve millî enerji ve kuvvetlerimizin hakikî kudret ve ölçüsünü iyice hesap edememiş olanlar, inhidam tehlikesinin çok yakına gelmiş olduğunu iyice anlayamamışlardı. Çünkü o günlerde şark vilâyetlerindeki nisbî sükûnet istisna edilecek olursa, memleketin her tarafı istilâ ve işgale uğramıştı. Hattâ müstevliler, kendi emellerine tamamiyle inkiyat ettirmiş oldukları İstanbul hükûmeti vasıtası ile Osmanlı ordusunu terhis ettirmeğe ve her nevi mukavemet nüvelerini dağıtmağa ve halkı her tarafta yıldırmağa çalışmış ve muvaffak olmağa da başlamışlardı. Anadolu'nun garp ve orta-

sında her nevi millî teşebbüs ve mukavemeti de bir daha kalkınmamak suretiyle kökünden yıkmak istemişlerdi.

Garpdan şarka doğru ezici bir silindir gibi yürütülmek istenilen dağıtıcı ve bozguncu düşman kuvvetleri karşısında düşmanlarımızın tam bir vasıtası haline getirilmiş olan İstanbul hükûmetini tanımak ve bununla irtibatı kesmemek demek, millî birlik ve enerjiden ve her nevi mukavemet hazırlıklarından vazgeçmek demektir. Filvaki nüfus, harp ve Ermeni mezalim ve kıtali sebebi ile azalmış ve ihtiyaç içerisinde kalmış olan şark vilâyetlerimizin halkına müstevliler ve bununla beraber hareket eden İstanbul hükûmeti garbi ve orta Anadolu halkına yaptıkları kadar tazyik ve işkence yapmamışlardı.

Şark hudutlarımızın öbür tarafından bizi tehdiye başlanmış olan bir Ermeni ordusuna karşı orada bulunan 15 nci kolordumuzla halk, sonuna kadar mukavemet etmeği kendilerine millî bir mefkûre yapmıştı. Fakat millî hareketten önce garbi ve orta Anadolu'da harekete geçmiş olan dağıtıcı ve bozguncu muhalif kuvvetlere karşı ordu ve halk şarkta olduğu kadar kendilerine kuvvetli bir mefkûre bulup onun etrafında toplanamamıştı. Bu sebeptendir ki, millet zamanında İstanbul hükûmeti ile irtibatını kesmemiş ve mukadderatının idaresini eline almamış olsaydı; ne Kilikya'nın kurtuluşu hazırlanabilir ve ne de Yunan ordularını aylarca İzmir hinterlandında durdurabilir ne de kuvvetli ecnebi müfrezelerini Anadolu şimendifer yollarından sürüp çıkartabilirdik. Bu esnada Konya tarafında ve Boğazların şarkındaki mıntıklarda kardeş kavgaları eksik olmamış ve bazan bunlar müzmin bir hale gelmişti.

Garbi Anadolu'da, aylarca devam etmiş olan dahilî kardeş kavgalarının yatıştırılmasından ve müstevlilerin durdurulmasından sonradır, ki varlığımızı ve istiklâlimizi kurtarmak, mûhim bir vatan-daş kitlesi için bir ideal ve mukaddes bir hareket haline gelmişti. Sonradan ele geçen vesikalardan da anlaşılıyordu, ki İstanbul hükûmeti ile irtibat kesilmemiş olaydı, millet ve vatani muhakkak bir felâketten kurtarmanın imkânı bulunamayacaktı.

O günlerin çok tehlikeli olan durumu, hangi cepheden tetkik edilirse edilsin ilk gününden itibaren en isabetli görüş ve kararın ve hareketin "Millî Lider" tanınmak suretiyle kendisine millette itimat edilmiş olan Mustafa Kemal'indir.

Osmanlı İmparatorluğu zamanında son Meşrutiyet 1908 de başladığı halde; ne bu tarihten evvel ve ne de sonra meşrutî hare-

ketin hakikî bir Lider'i meydana çıkmamıştı. Ancak Talât Paşa 1916 da sadrazam olduğu vakit, İttihad ve Terakki Cemiyeti ilk defa hakikî bir Lider'e sahip olmuştu. Hakikî bir liderin mevcut olmamasındandır, ki meşrutî hareket ne dahilde ve ne de hariçte muvaffak olamamıştı.

Şayanı şükrandır, ki Mustafa Kemal gibi bir lider, mütarekenin çok karanlık günlerinde ortaya çıkarak milleti, her vatandaşın seve, seve kabul edebileceği bir mefkûre etrafında toplayabilmiş ve isabetli siyaseti ile vatan ve milleti kurtarmağa muvaffak olmuştur.

Çok ıztırâplı bir milletin çok harap olmuş vatanında kazanılan bu zaferi ebedileştirmeye de üstüne almış olan Lider, zaferden sonraki inkılâplarda da bunu mümkün kılmıştır.

Yüksek mânevi huzurunda eğilmek suretiyle sözlerime son veririm. Nur içinde yatsın.
